

DEMOKRASİ SÖYLEMİ: LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

THE DEMOCRACY RHETORIC: A RESEARCH ON THE GRADUATE DISSERTATIONS

Mehmet ÇAKIR¹

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de lisansüstü tezi olarak hazırlanan çalışmalarda “demokrasi” hususunun hangi sıklıkla konu edildiğini belirlemektir. Çalışma üç yönüyle önem taşımaktadır. Öncelikle demokrasi kavramının lisansüstü eğitimi gören bireylerde lisansüstü tezlerine konu edinme sıklığını belirlemek; özellikle 1980 darbesinden sonra “demokrasi” üzerine yapılan çalışmaların yoğunlaşp yoğunlaşmadığının lisansüstü tezler yönüyle tespit etmek; sonraki yıllarda “demokrasi” üzerine çalışacak bireylere kategorik bilgi sunmak yönüyle önemlidir. Ayrıca bu çalışma, “demokrasi” temalı lisansüstü tezlerin cinsiyete, yıllara ve üniversitelere göre değişim durumlarını görmek ve demokrasi kavramının hangi disiplinlerde daha çok çalışıldığını belirlemek istemesiyle önem taşımaktadır. Bu çalışma betimleyici bir araştırma yöntemi ve doküman analizi tekniği ile hazırlanmıştır. Çalışmanın sonunda demokrasi temalı lisansüstü tezlerin oranında yıldan yıla önemli artışların olmadığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, 2010 yılında “demokrasi” temalı Yüksek Lisans tezlerinin diğer yıllara oranla en yüksek seviyeye ulaştığı görülmüştür. 2005 yılında doktora tezi olarak demokrasi temalı bir çalışmanın yazılmaması araştırmanın dikkat çekici noktalarındandır. Ayrıca araştırmanın evreni dikkate alındığında demokrasi temalı lisansüstü tezlerin Sosyal Bilimler alanında yapılan lisansüstü tezlere oranının yaklaşık % 0,30 olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Demokrasi, Lisansüstü Eğitim, Yüksek Öğretim Kurumu, Lisansüstü Tez, Üniversite*

Abstract

The main purpose of the study is to determine how often the ‘democracy’ question is mentioned in studies prepared as graduate thesis in Turkey. The study matters by three aspects. Firstly, to determine the mentioning frequency of democracy term in graduate thesis by individuals study in higher education; to determine if the studies about ‘democracy’ multiplied or not after the 1980 coup via graduate thesis; and it is important in terms of presenting information to people who will study on democracy in the later years. Moreover this study matters in terms of willing to see the changing situation of graduate thesis democracy-themed in regard to social gender, years

¹ Dr. Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-Posta: mehnmet@gmail.com.

and universities and to determine which disciplines the democracy is studied in. This study is prepared by a descriptive research method and document analysis technique. It was observed that there were no significant increases in the rate of graduate thesis democracy-themed at the end of the study. Nevertheless, it was seen that master thesis democracy-themed in 2010 reached the highest level compared to other years. The fact that a doctoral dissertation on democracy was not written in 2005 is a remarkable point of research. Moreover, when the universe of research is taken into consideration, it is determined that the ratio of graduate thesis democracy-themed to graduate studies in social sciences is about 0.30%.

Keywords: *Democracy, Higher Education, Higher Education Institution, Graduate Thesis, University.*

1. GİRİŞ

Cuntalar, muhtıralar, darbeler, post modern darbeler ve sivil darbeler; milli iradeyi yok sayan ve defalarca tanık olunan yaralayıcı, insan hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı bir özelliğe sahip; sosyal, siyasal veya askeri organizasyon niteliğinde olan eylemler bütünü olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte bireylerin sosyolojik tecrübeleri, edinimleri “demokrasiler, demokratik olmayan rejimlerden daha az zalimdirler” görüşüne rağmen bireyleri, en ideal düzenin demokratik bir düzen olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Bu anlamda demokrasi teriminin anlamı ve mahiyeti önem taşımaktadır.

Demokrasi kavramı eski yunan da ortaya çıkan, yunanca halk anlamında gelen *demos*; aynı zamanda iktidar, güçlü olan anlamında kullanılan *kratos* kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşan bir sözcüktür (Kuzu, 1992: 336; Tanilli, 1993: 27; Schmitter, 1996; Sezen, 2000: 36; Tunç, 2008: 1115; Dahl, 2010: 19). Türk Dil Kurumunda ise demokrasi kavramı; halkın egemenliğine dayanan yönetim biçimi olarak tanımlanmıştır (TDK, 2016). Platon’un Devlet adlı eserinde demokrasi kavramına atfedilen “düzenlerin en güzel” yakıştırması ise dikkat çekmektedir (1980: 241).

“Bu düzen görünüşte düzenlerin en güzelidir. Türlü renklere boyanmış bir kaftan gibi, değişik insanları bir araya toplayan bu devlette her şey göze hoş gelebilir. Alaca bulaca şeylerden hoşlanan çocuklarla kadınlar gibi, birçok kimseler de en güzel devlet budur diyebilir” (557c).

Eski Yunan da demokrasi denilince ilk akla gelen isimlerden biri Perikles’tir (Tanilli, 1993; Yalçınkaya, 2015). Yalçınkaya’ya göre Perikles, cenaze töreni söylevinde demokrasiye dair olumlu görüşlerini aktarmaktadır. Ona göre demokrasi, başka grupların yasalarına bakarak oluşturulmamış bir idarenin olması, diğer toplulukların Perikles’in mensubu bulunduğu topluluğu örnek alması ve idare şeklinin de “demokratia” olması ile gurur duyulacak bir övünç madalyasıdır (2015: 51-52).

Eski Yunan’dan günümüze kadar demokrasi kavramının yönetsel bağlamda iktisadi sistemleri de içeren farklı tanımlara dâhil edildiğini görmekteyiz. Bu durumu Çeçen (2000: 59), demokrasinin siyasal bilimlerinin alanına girmeye başladığı şeklinde ifade etmektedir. Çeçen’e göre batı ülkelerinde uygulanan demokrasiye liberal veya batılı demokrasisi, sosyalist ülkelerde

uygulanan demokrasilere marksist veya sosyalist demokrasisi, Doğu Avrupa ülkelerinde halk demokrasisi, üçüncü dünya ülkeleri olarak tanımlanan ülkelerdeki demokrasilere de az gelişmiş demokrasisi gibi yakıştırma ya da tanımlamalar yapıldığına dikkat çekmektedir (2000: 59). Çeçen'in demokrasi hususunda Finer'den aktardığından hareketle, *Hitler* kendi rejimine gerçek demokrasi derken, *Mussolini* merkezi otoriter demokrasisi, *Nasır* başkanlık demokrasisi, *Sukarno* güdümlü demokrasi, *Franco* organik demokrasi adını kullanmışlardır (2000: 59-60). Dolayısıyla demokrasi konusu siyasal düşünceler tarihi boyunca diktatöryal rejimlerde bile yönetim şekli olarak belirlendiği, demokrasinin meşru gücünün halk üzerindeki etkisi kullanılarak rejimlerin güçlendirilmeye çalışıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Dahl'e göre Atina, Yunan, Roma, İtalya, Kuzey Avrupa ve diğer bölgelerde "ideal bir yönetim anlayışı" olarak yerleşen demokrasi, modern dönemde özünde bazı vasıfları barındırmaktadır. Ona göre demokratik yönetimlerin bireylere sağlayacağı pek çok avantajdan bahsetmek olanaklıdır. Bu avantajları Dahl şöyle sırlamaktadır: demokrasi yurttaşlara demokratik olmayan sistemlerin sağlamadığı ya da sağlayamayacağı pek çok hakkı sağlamayı garanti eder. Yurttaşlarına mümkün olan alternatiflerinden daha geniş bir kişisel özgürlük alanı sağlar. Bireylerin kendi temel çıkarlarını korumalarına yardımcı olur. Zalim ve kötü otokratların yönetime geçmesini engellemeye yardımcı olur. Bireylere kendi kaderlerini tayin etme özgürlüğü sunar. Bireylere ahlaki sorumluluklarını yerine getirebilme alanı sunar. İnsan gelişimini diğer alternatiflerinden daha çok desteklemekle birlikte siyasal eşitlik sağlar. Birbirleri ile savaşımayan modern demokrasiler inşa eder. Diğer yönetim şekillerine göre daha zengin bir dünya vaat eder (2010: 57-70).

Charles Wright Mills'e göre bir toplumda demokrasinin var olabilmesi ya da egemen kılınabilmesi iki ögenin varlığına bağlıdır: Kamu ve liderler topluluğu. Kamu ona göre yetenekli, bilgili ve etkin olmalı iken; liderler topluluğu ise bilgili, bilgili olmasa bile, bilgili bireylerden oluşan bir kamunun görüş ve düşüncelerine değer vermesini bilen karakterlerde olmalıdır. Dolayısıyla O'na göre kamu ve liderler topluluğu arasındaki etkileşimden karşılıklı olarak olumlu bir sonuç çıkmadığı sürece demokratik bir düzeni kurmak imkânsızdır. Aynı zamanda Mills, bilginin ve insan aklının sosyal ilişkilerde düzenleyici bir etkinliği olabilmesi için de insan aklının toplumdaki iktidar karşısında bağımsız kalabilmesi ve iktidarla çok yakın ilişkiler kurabilmesi gerekir. Bu etkileşimin doğması da özgür ve bilgili ya da bilinçli bir kamuoyunun olmasına ve bilgili kimselerin kamuoyuna seslenebilmelerine, iktidar sahiplerinin ise aynı kamuoyuna karşı sorumlu davranabilmelerine bağlıdır (1974: 497).

Demokrasi hususunun günümüz siyaset arenasında farklı uygulamalarına rastlamak olanaklıdır. Örneğin doğrudan demokrasi, temsili demokrasi, liberal demokrasi (Hobsbawm, 2008: 100) sosyal demokrasi, totaliter demokrasiler ve Hristiyan demokrasisi gibi. Ancak modern toplumların demokrasi anlayışına baktığımız zaman modern toplumlarında benimsenen demokrasi anlayışı genel olarak temsili demokrasi şeklindedir. Yani yurttaşların siyasi haklarını devrettiği, doğrudan değil kendi seçtiği vekil veya memur vasıtasıyla dolaylı olarak yönetime katıldığı bir yönetim şekli olarak tanımlanmaktadır (Sezen, 2000: 36-37). Temsili demokrasiler bağlamında

batı demokrasilerinin, dünyanın farklı yerlerinde bulunan diğer birçok yönetim sisteminden daha iyi performans sergiledikleri düşünülmektedir(Kalkan,2016: 168)

Demokratik sistemlerde eğitim kurumu ise tartışmaya yer bırakmayacak derecede mühim bir konudur. Eğitim Gökçe'ye göre bireysel ve toplumsal yaşamı biçimlendirmek, düzenlemek ve denetlemek için bireysel ya da toplumsal deneyimlerin aktarılması olarak tanımlanırken (2003: 015); Dinçer'e göre ise eğitim, seçilmiş denetime tabi okul, iş yeri vb. diğer alanlarda sosyal yeterlilik ve maksimum düzeyde bireysel gelişmeyi sağlayan sosyal bir süreçtir (2003: 98). Dolayısıyla demokrasinin en önemli göstergesi, kurumların yapmaya çalıştıkları gibi, sorumlu ve kamu iyiliği için kaygılanan yurttaşlar oluşturma çabası olarak değerlendirilmek yanlı olmayacaktır (Touraine 2004: 215).

Çaha'ya göre demokrasi hususu 1950'li yıllardan beri Türk toplumunda siyasal ve entelektüel literatüründe yer alan bir konu olmakla birlikte aktif ve reel düzlemde ise 1980 Askeri Müdahalesinden sonra en fazla konuşulan, tartışılan konuların başında gelmektedir. Ancak ona göre 1980 sonrasındaki yeni ekonomik ve siyasal açılımlar Türkiye'deki geleneksel demokrasi anlayışında da farklılıklar olduğunu veya en azından bu kavramdan farklı şeylerin anlaşıldığını ortaya koymaktadır. O'na göre 24 Ocak Kararları ile başlayan serbest piyasa ekonomisi, beraberinde bu ekonomik modele uygun ve elverişli bir siyasal zeminin yerleşmesi gereğini hissettirmekle birlikte; liberalizm, bireysel özgürlükler, sivil toplum ve bunların bileşkesi olarak demokratikleşme farklı perspektiflerden yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır (1995: 89).

Demokrasi rejiminin en önemli ayrıcalığı, bireylerin haklarını ve özgürlüklerini teminat altına alabilme gücüne sahip olmasıdır. Bununla birlikte demokrasi, sadece bireyin birey ile değil, bireyin devlet ve toplumla ilişkisini garanti altına alan, koruyan bir rejim olmasıdır. Demokratik teamüllerle inşa edilmiş toplumlarda bütün sosyal kurum ve normların bireyin sahip olduğu hak ve özgürlüklere göre tanımlama içerisinde olmalarıdır (Ural, 1999: 452).

Bu tartışmalar eşliğinde üniversitelerin sosyal konuları, ülke problemlerine dönük çözüm arayışları noktasında önemli kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir ifade ile demokrasiyi inşa etmenin araçsal yönüne yükseköğretim kurumlarının hem bireysel hem de toplumsal katkıları söz konusudur. Arslangilay'a göre bu etki veya katkılar bireyi işe ve liderliğe hazırlama, köy ya da kent toplumlarında yetişmiş bireylere sosyal hareketlilik sağlama, sağlık, mutluluk, sosyo-politik tutum, vatandaşlık katılımı ve sosyal sermaye kazanımı yönüyle önem arz eden hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır (2014: 395-396). Karatürk, üniversitelerin ülke meselelerinin çözüme kavuşturulması bağlamında araştırma yapmak ve ülke kalkınmasına yardım etmek için gerekli olan yüksek nitelikli insan gücünü yetiştirmede özellikle lisansüstü eğitimin ve öğretimin önemli bir rolü bulunduğuna dikkat çekmektedir (2002: 6). Bununla birlikte üniversitelerde uygulamaya konulan lisansüstü eğitimin Türkiye de uygulanmasında farklılıklar söz konusudur. Örneğin, Çakar'a göre Türkiye'de 1960'ların sonlarına kadar 3 ve 4 yıl süren lisansüstü eğitim sadece doktora programı şeklinde ve tamamıyla usta-çırak ilişkisi esasına dayalı olarak yürütülmekte iken; 1970'lerden itibaren lisansüstü eğitim yüksek lisans ve doktora şeklinde iki alana bölünmüş, her iki alanın uygulanmasına ilişkin yönetmelikler oluşturulmuştur (Çakar, 2001: 67).

Özbudun ise, eğitim ve demokrasi bağlamında yeni yetişen bireylere, eğitim vasıtasıyla hangi değerlerin kazandırılabilceğini sorgulamaktadır. Ona göre temel sorun hangi değerler demokratik değerler kategorisinde değerlendirilirken, hangi değerler demokratik olmayan değerler olarak tanımlanacağıdır. Elbette demokratik değerlerin tam ve değişmez bir listesini vermek mümkün değildir. Ancak, Özbudun'a göre çok farklı görüşteki düşünürlerin bile üzerinde kolayca anlaşabilecekleri değerler, demokratik bir değerler sisteminin temel unsurları olarak akla gelmektedir. Bunlar; eşitlik, katılma, kararların serbest tartışma ve oylama ile alınması, uzlaşma geleneği, siyasal hedeflerin gerçekleştirilmesinde şiddet yönteminin kesinlikle reddi, insanın insan olarak taşıdığı temel değer, bu değerın korunup geliştirilmesi için hürriyet ortamının taşıdığı vazgeçilmez önem, hoşgörü, gerçeğe ancak hür düşünce ve tartışma yoluyla varılabileceği inancı, siyasal çoğulculuk, hukuk devletidir (Özbudun, 1989: 8).

Zorbalığı engelleme, temel hak ve özgürlükleri koruma, bireyin kendinin ve yakınlarının geleceğini tayin etme, sosyal-siyasal eşitlik sağlama, bireylerin yaşamları boyunca hak ve özgürlüklerini kanun ve hukuk yolu ile garanti altına almayı vaat eden düşüncelerin eseri olarak doğan “demokratik bir düzen” üzerinden demokrasi söylemi günlük hayatta ya da eğitim hayatında nasıl bir yer edinmektedir? Ya da demokrasi hususunu tartışmak ancak darbe veya cunta girişimi dönemlerinde mi anlamlı olmaktadır? Eğitim vasıtası ile içerisinde farklı noksanlıkları barındırda da özünde ideal bir amaç taşıyan demokrasinin kazanımları yeni nesillere özellikle yükseköğretimde eğitim gören genç bireylere aktarılmakta mıdır? Bu sorular ışığında çalışmanın en temel amacı Türkiye’de, 1980 ve 2016 yılları arasında lisansüstü tezi olarak tamamlanan ve Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan “demokrasi” temalı lisansüstü tezlerin nasıl bir dağılım gösterdiğini ortaya koymaktır. Darbeler ve diğer demokratik olmayan uygulamalar neticesinde demokrasi söyleminin, kazanılmış hassasiyetler neticesinde lisansüstü tezlere aktarılacağı ve demokrasi temalı tezlerin yıldan yıla artış göstereceği değerlendirilmektedir. Ancak araştırmanın sonunda demokrasi temalı lisansüstü tezlerin oranında yıldan yıla önemli artışların olmadığı gözlemlenmiş; ancak 2010 yılında “demokrasi” temalı Yüksek Lisans tezlerinin diğer yıllara oranla en yüksek seviyeye ulaştığı görülmüştür. Doktora tezlerinde ise 2005 yılında demokrasi temalı bir tezin yazılmaması araştırmanın dikkat çekici noktalarındandır. Bununla birlikte araştırmanın evreni dikkate alındığında demokrasi temalı lisansüstü tezlerin Sosyal Bilimler alanında yapılan lisansüstü tezlere oranının yaklaşık % 0,30 olduğu belirlenmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Yöntem

Bir ülkenin işleyen sistemi üzerine düşünmemizi sağlayacak, ilgili ülkenin toplumsal inşasında önemli hususları dile getirecek ve katkı sunacak lisansüstü tezler önemli kategorik bilgi kaynakları olarak değerlendirilmekte ve ülkelerin bakanlıkları ya da bakanlıklara bağlı birimleri bu tür kaynakları arşivlemektedirler (Türkiye-YÖK Tez Merkezi; İngiltere- British Library Ethos; AB Ülkeleri, DART Europe). Arşivlenen bu tür bilgi kaynakları okuyucu ya da araştırmacıların erişimlerine açılmaktadır. Örneğin Türkiye’de cinsiyet rolleri bağlamında kadının konumu sürekli

tartışılmalı bir husus olduğu düşünülürken (Ecevit, 1994; İçli, 1998; Yeşilorman, 2001; Ereş, 2006; Yılmaz, 2008); lisansüstü tezler, konu üzerine ya da kadının konumuna ilişkin tartışmalarda başvurabileceğimiz sistematik bilgi kaynakları arasında değerlendirilmektedir. YÖK Ulusal Tez Merkezinde arşivlenen çalışmalar üzerinden 2011 yılında kadın konulu tezler üzerine bir çalışma yapan Şahin ve arkadaşları, 1980 yılından 2009 yılları arasında tamamlanan lisansüstü tezlerin toplam 1191 olduğunu saptamışlardır (Şahin vd. 2011: 2415). Bu oran, kadın konusunun lisansüstü tezlere konu edilmesi bakımından yeterli olmasa bile önemli olduğunu göstermektedir. Burada toplumsal gerçeklikten hareketle konuyu gündemde tutma, yapıcı ve rasyonel düzenlemeler için rasyonel fikirler sunma ve ilgililere en bilimsel platformdan çözüm önerileri sunma konusunda lisansüstü tezlerin araçsal önemine de şahit olunmaktadır. Dolayısıyla lisansüstü tez konularının toplumsal gerçeklikler üzerinden şekillendiğini, tezlerin konularını belirleme bakımından toplumsal gerçekliklerin etkisinin yoğun olduğu düşünülebilir. Peki, bu nokta da “demokrasi” temalı tezler bağlamında durum nedir?

Bu noktada sorulması gereken bazı sorular söz konusudur. Örneğin, Türk toplumunda demokrasi olgusu tam olarak yerleşmiş midir? Demokrasi olgusu topluma tam anlamıyla egemen olduğu için konu üzerinde çalışmanın hiçbir popülerliği yok mudur? Haklar ve özgürlükler bağlamında en geniş imkânları sunan bu yönetim sistemini, 21. yüzyılda hala tartışıyor olmak ne kadar doğrudur? Bu çalışma da doğrudan bu soruların yanıtını aramak temel olarak amaçlanmış olsa bile, ortaya konulacak verilerin bu soruların cevabına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmada sadece Yüksek Lisans ve Doktora tezleri değerlendirmeye alınmış; tezler betimsel bir yaklaşımla farklı değişkenler kullanılarak incelenmiş ve “demokrasi” kavramının konu edildiği tezler farklı boyutları ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmanın çıkış yönünü, *Demokrasi konusu üzerine yapılan bir çalışma demokrasi kavramının anlamını öğrenmemize etki etmekte midir? Ya da nicel olarak demokrasi konusunda yapılmış çalışmaların çokluğu ya da az oluşu ilgili toplum bağlamında demokratik teamüllerin yerleştiği, demokrasinin kanıksandığı ya da tam tersine reddedilmesi gibi yorumlanabilir mi?* soruları oluştursa da, bu çalışmada cevap aranacak sorular şu şekilde sıralanmıştır:

Türkiye’de demokrasi temalı lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır ve bu dağılım Türk toplumu için nasıl bir anlam ifade etmektedir? Yazılan tezler üniversitelere göre nasıl dağılım göstermektedir? Nicel olarak, tamamlanan Yüksek Lisans/Doktora tezleri nasıl dağılım göstermektedir? Lisansüstü tez danışmanları ve tez sahibinin cinsiyet rolleri dağılımı nasıldır ve bu dağılım nasıl bir anlam ifade etmektedir? Demokrasi temalı lisansüstü tezleri en sık hangi alanlarda yazılmaktadır? Çalışma kurumların tüzel kişiliklerinden, bireylerin cinsiyet rollerinden bağımsız olarak kurgulanmıştır. Bu çalışma, ilk kez demokrasi hususunu lisansüstü tezler bağlamında değerlendirmesiyle de önem taşımaktadır.

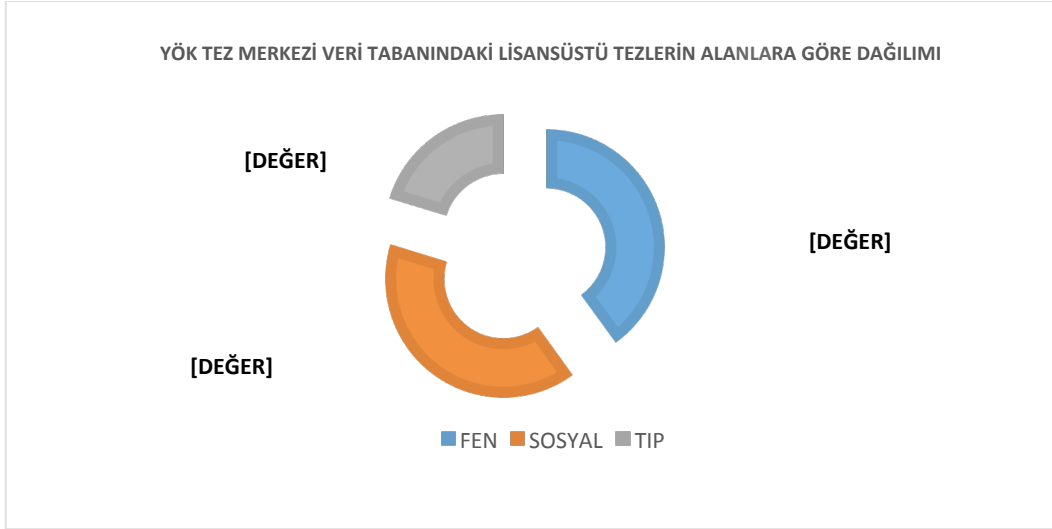
Bu araştırma, demokrasi temalı lisansüstü tezler üzerine, betimleyici bir araştırma yöntemi ve doküman incelemesi tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi ve araştırılması, hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamakla birlikte; nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187-188).

Bu araştırmanın evrenini, YÖK Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından arşivlenen ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında 15.11.2016 tarihi itibarıyla dizinlenen Sosyal Bilimler alanında yazılmış 171.877 Yüksek Lisans ve Doktora tezi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 1980-2016 yılları arasında Sosyal Bilimler alanında yazılmış “demokrasi” temalı 524 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Araştırmanın henüz başında YÖK’ün web sayfasına bağlı Ulusal Tez Merkezindeki detaylı tarama menüsü kullanılarak “demokrasi” anahtar kelimesi sisteme girmek koşuluyla ilgili tezlere ulaşılmıştır. Tarama sonucundan farklı bilim alanlarında ve farklı üniversitelerde tamamlanan ve erişime sunulan (izinli-izinsiz) tezlerin 15.11.2016 tarihinde 524 adet olduğu saptanmıştır.

Lisansüstü çalışmaların başlıklarından hareketle çalışmanın demokrasi ile ilgili ya da ilişkili olduğunu değerlendirmek bir eksiklik olarak görülebilir. Bu noktada lisansüstü tezlere sadece başlık yönüyle odaklanmak bir ön kabule dayanmaktadır. Haliz hazırda başlık, bilimsel bir makalenin içeriğine açılan bir kapıdır. Okuyucular, başlığın içeriğine dayanarak makalenin kendileri ile alakalı olup olmadığına karar vermektedirler. Benzer şekilde, bir veri tabanına göz atan okuyucular sadece çalışmanın başlığı görürler. Başlığın yarattığı ilk etki ve izlenimler, ilgili çalışmaya detaylı bir göz atmaya ihtiyacı olup olmadığına karar vermelerine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, yazarlar, araştırma makaleleri için bilgilendirici, uygun ve akılda kalıcı bir başlık seçmek için gayret göstermektedirler (Bavdekar, 2016: 53). Dolayısıyla bu çalışma da sadece lisansüstü tezlerin başlıklarına odaklanmak araştırmanın bir sınırlılığı olarak görülmektedir. Bununla birlikte çalışma, 15.11.2016 tarihli YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında dizinlenen Yüksek Lisans ve Doktora tezleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırma verileri yaklaşık iki ay süre içerisinde toplanmıştır. Dolayısıyla 15.09.2016 ve 15.11.2016 tarihleri arasında araştırmanın verilerine ulaşılmıştır. Ayrıca, günlük sisteme tez girişi yapıldığından başka bir ifade ile nicel olarak tez sayısı günden güne değiştiğinden araştırma verilerinin toplandığı tarih okuyucuların dikkatine sunulmaktadır.

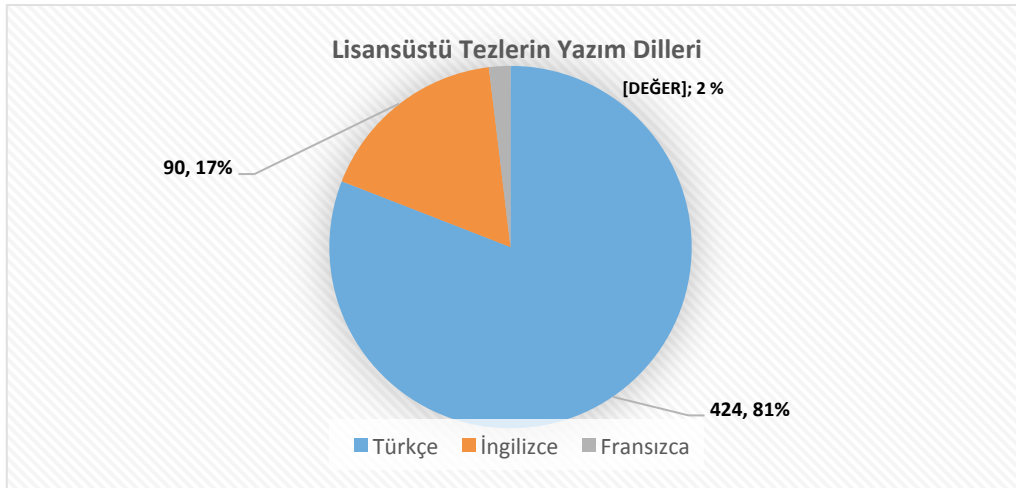
2.2. Bulgular

YÖK Ulusal Tez Merkezi web sayfasında 15.11.2016 son erişim tarihinde elde edilen verilere göre toplam 432.900 Lisansüstü çalışma dizinlenmektedir. Grafik 1’e göre bugüne kadar lisansüstü tez çalışması olarak tamamlanan çalışmaların çoğunluğu Fen Bilimleri alanında olduğu görülmektedir. Lisansüstü tez çalışmalarının alanlarına göre dağılımı, 173.203 Fen, 171.877 Sosyal, 87.820 Tıp şeklindedir (Grafik 1). Çalışmamızın evrenini oluşturan Sosyal Bilimler alanında yazılmış lisansüstü tezlerin sayısı 171.877 olduğu düşünüldüğünde; bu sayı içerisinde “demokrasi” temalı tezlerin sayısı 114’ü Doktora ve 410’u Yüksek Lisans olmak üzere toplamda 524’tür. Dolayısıyla “demokrasi” temalı tezlerin genel tez dağılımları içindeki oranı yaklaşık 0.12 iken; Sosyal Bilimler alanında yazılmış tezlere karşılık gelen oranı ise yaklaşık 0.30 düzeyindedir.

Grafik 1: Lisansüstü Tezlerin Alanlara Göre Dağılımı

Bununla birlikte demokrasi temalı tamamlanan lisansüstü tezlerin yazım dilleri de farklılık göstermektedir. Araştırma bulgularından hareketle lisansüstü tezlerde yoğun olarak kullanılan yazım dilinin Türkçe olduğu görülmektedir (Grafik 2). Demokrasi temalı tezlerin 90'ı İngilizce, 10'u ise Fransızca olarak yazılmıştır. İngilizce tezlerin daha çok ODTÜ, Boğaziçi, Bilkent, Sabancı, Marmara gibi üniversitelerde tamamlandığı gözlemlenirken, Fransızca tezlerin tamamının sadece Galatasaray ve Marmara Üniversitelerinde tamamlandığı tespit edilmiştir. Bu durum üniversitelerin eğitim dilleri ile yakından ilişkili olmakla birlikte, diğer bazı üniversiteler için tez yazım dili tercihi, yabancı dil bilme yeterliliği gibi konularda numune bilgiler sunmasıyla önem arz etmektedir.

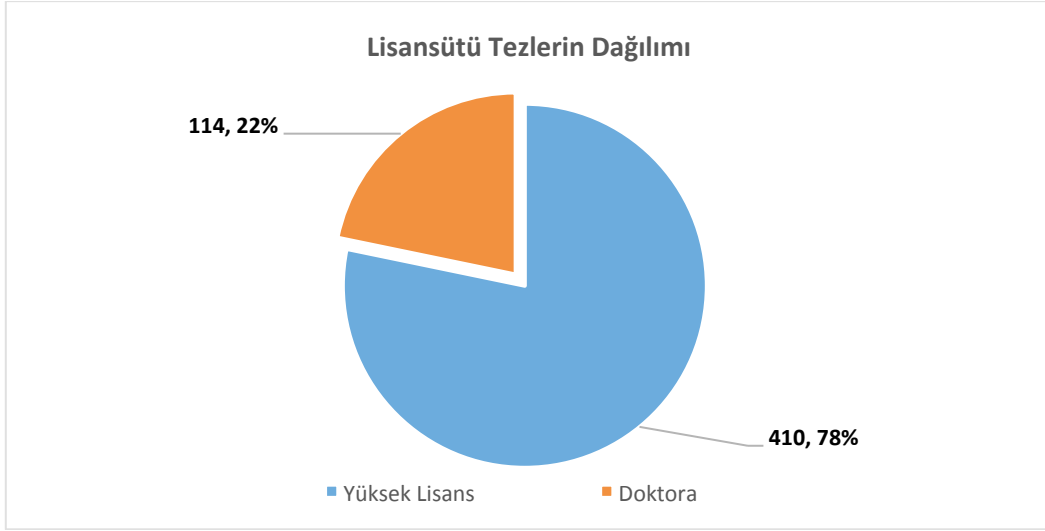

Grafik 2: Demokrasi Temalı Lisansüstü Tezlerin Yazım Dilleri

Demokrasi temalı lisansüstü tezlerin türüne göre dağılımına bakıldığı zaman ilgili içerikteki tezlerin daha çok yüksek lisans tezlerine konu edindiği görülmektedir. Grafik 3'te görüldüğü üzere YÖK tez merkezinden alınan verilerden hareketle tezlerin 114'ünün doktora ve

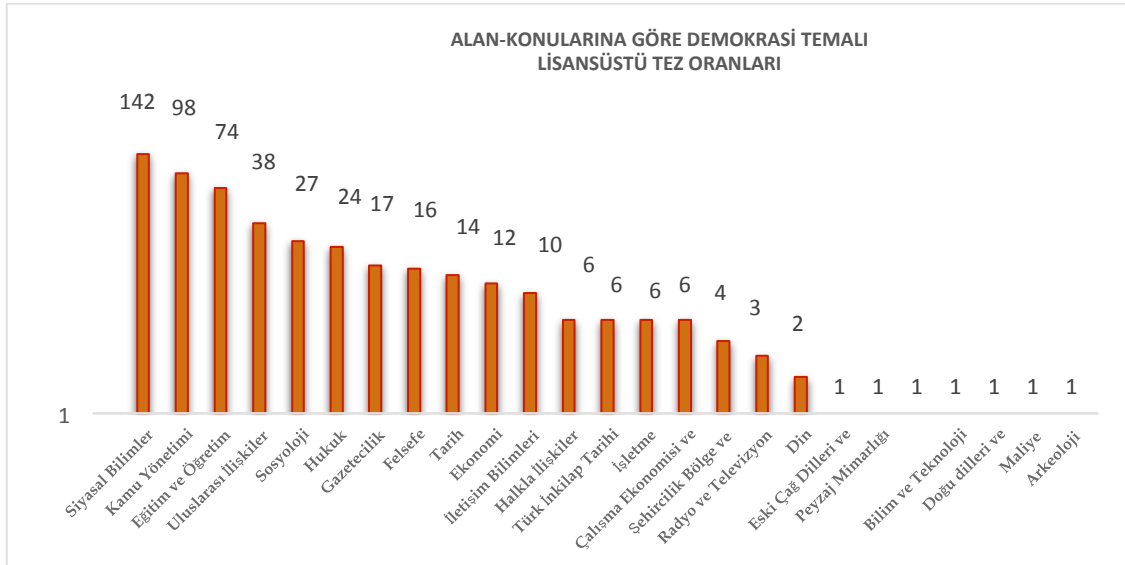

410'unun Yüksek Lisans tezi olarak tamamlandığı görülmektedir. Tamamlanan tezlerde bu sayılar oransal karşılıkları %22 Doktora, %78 Yüksek Lisans şeklindedir.

Grafik 3: Demokrasi Temalı Lisansüstü Tezlerin Türüne Göre Dağılımı

Bu araştırma da önem arz eden diğer bir husus ise, demokrasi temalı tezlerin en çok hangi alanlarda ya da disiplinlerde yazıldığı konusudur. Grafik 4'e göre demokrasi temalı lisansüstü tezlerin en çok tamamlandığı alan siyaset bilimi alanıdır. Tamamlanmış olan 524 tezenin 142'si bu alanda yazılmıştır.

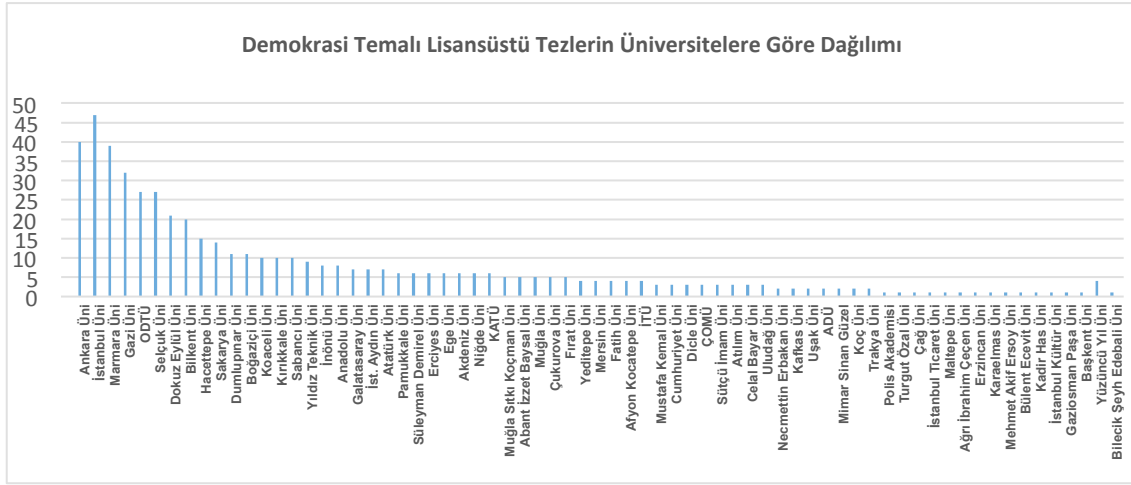

Grafik 4: Demokrasi Temalı Lisansüstü Tezlerin Tamamlandığı Alan ve Konular

Bununla birlikte 98'i Kamu Yönetimi, 74'ü Eğitim ve Öğretim, 38'i Uluslararası İlişkiler ve 27'si Sosyoloji alanında tamamlandığı görülmektedir. Demokrasi hususunda tamamlanmış tezlerin en az olduğu alanlar ise; Arkeoloji, Maliye, Doğu Dilleri, Bilim ve Teknoloji, Peyzaj Mimarlığı ve Eski Çağ Dilleri'dir.

Demokrasi temalı lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımları nicelik olarak farklılık göstermektedir. Bu dağılımlar sonucu ortaya çıkan rakamlara göre en fazla tezin İstanbul

Üniversitesinde yazıldığı görülmektedir². Grafik 5'e göre 1933 yılında kurulmuş köklü bir üniversite olma özelliğine sahip İstanbul Üniversitesi'nde yazılmış tezlerin sayısal çokluğu beklenen bir sonuçtur. Ancak Boğaziçi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi gibi kurumların kuruluş yılları (19.yüzyıl sonu 20.yüzyıl başı) esas alındığında bu üniversitelerde demokrasi temalı tezlerin sayısal oranları dikkat çekmektedir. Bununla birlikte diğer önemli bir husus, 1990'lı yılların başında kurulan bazı üniversitelerde demokrasi temalı tezlerin azlığı ya da hiç olmayışı, üzerine düşünülecek bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma verileri bazı üniversitelerde demokrasi temalı Yüksek Lisans veya Doktora tezinin hiç yazılmadığını ortaya koymuştur. Buna karşın beklenildiği üzere demokrasi temalı tezlerin kuruluşu çok eski yıllara dayanan üniversitelerde daha sık kaleme alındığı görülmektedir.

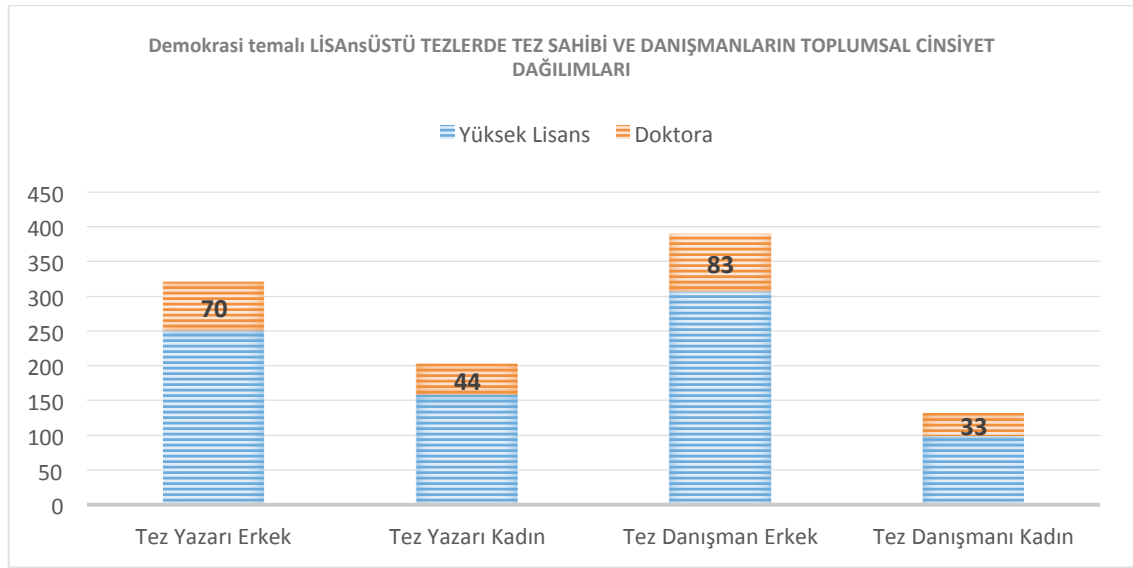

Grafik 5: Demokrasi Temalı Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Grafik 6'ya göre demokrasi temalı tezlerde Yüksek Lisans tez yazarlarının 251'ini erkek ve 159'unu kadın araştırmacılar oluşturmaktadır. Doktora da ise tez hazırlayan erkek araştırmacıların sayısı 70 iken; kadın araştırmacıların sayısı 44'tür. Demokrasi temalı Yüksek Lisans ve Doktora tezlerine danışmanlık yapan öğretim üyelerinin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında zaman sayısal olarak erkek egemen bir yapının üstünlüğü söz konusudur. Araştırma verilerine göre Yüksek Lisans tezine danışmanlık yapan erkek öğretim üyesi sayısı 307 iken; bu sayı kadın

² İstanbul Üniversitesi (47), Ankara Üniversitesi (40), Marmara Üniversitesi (39), Gazi Üniversitesi (32), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (27), Selçuk Üniversitesi (27), Dokuz Eylül Üniversitesi (21), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi (20), Hacettepe Üniversitesi (15), Sakarya Üniversitesi (14), Dumlupınar Üniversitesi (11), Boğaziçi Üniversitesi (11), Kocaeli Üniversitesi (10), Kırıkkale Üniversitesi (10), Sabancı Üniversitesi (10), Yıldız Teknik Üniversitesi (9), İnönü Üniversitesi (8), Anadolu Üniversitesi (8), Galatasaray Üniversitesi (7), İstanbul Aydın Üniversitesi (7), Atatürk Üniversitesi (7), Pamukkale Üniversitesi (6), Süleyman Demirel Üniversitesi (6), Erciyes Üniversitesi (6), Ege Üniversitesi (6), Akdeniz Üniversitesi (6), Niğde Üniversitesi (6), Karadeniz Teknik Üniversitesi (6), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (5), Abant İzzet Baysal Üniversitesi (5), Muğla Üniversitesi (5), Çukurova Üniversitesi (5), Fırat Üniversitesi (5), Yeditepe Üniversitesi (4), Mersin Üniversitesi (4), Yüzüncü Yıl Üniversitesi (4), Fatih Üniversitesi (4), Afyon Kocatepe Üniversitesi (4), İstanbul Teknik Üniversitesi (4), Mustafa Kemal Üniversitesi (3), Cumhuriyet Üniversitesi (3), Dicle Üniversitesi (3), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (3), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (3), Atılım Üniversitesi (3), Celal Bayar Üniversitesi (3), Uludağ Üniversitesi (3), Necmettin Erbakan Üniversitesi (2), Kafkas Üniversitesi (2), Uşak Üniversitesi (2), Adnan Menderes Üniversitesi (2), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (2), Koç Üniversitesi (2), Trakya Üniversitesi (2), Polis Akademisi (1), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi (1), Turgut Özal Üniversitesi (1), Çağ Üniversitesi (1), İstanbul Ticaret Üniversitesi (1), Maltepe Üniversitesi (1), Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (1), Erzincan Üniversitesi (1), Zonguldak Karaelmas Üniversitesi (1), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (1), Bülent Ecevit Üniversitesi (1), Kadir Has Üniversitesi (1), İstanbul Kültür Üniversitesi (1), Gaziosmanpaşa Üniversitesi (1)

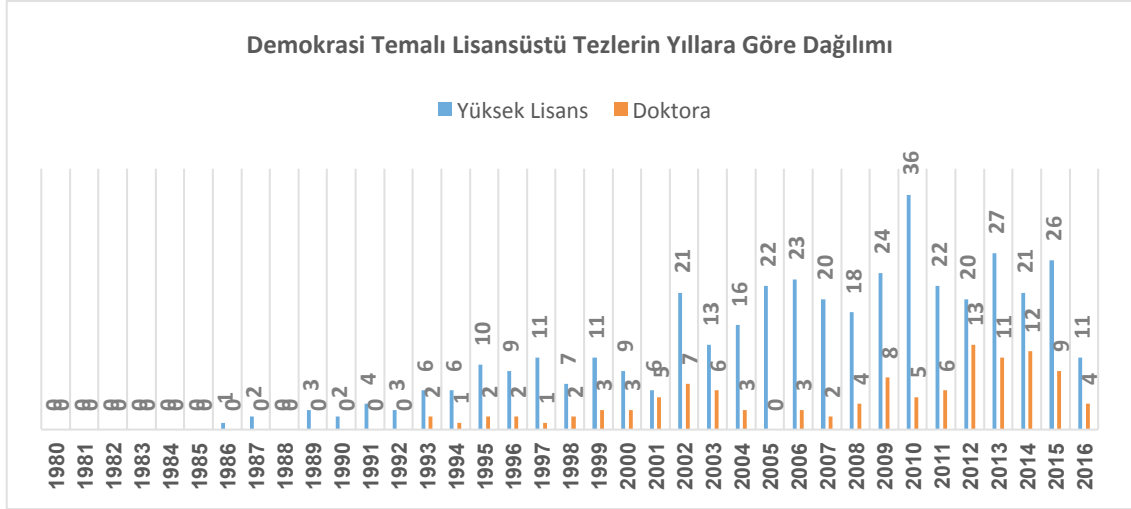
öğretim üyelerinde ise 99'dur. Doktora da ise danışmanlık yapan erkek öğretim üyelerinin sayısı 83 iken; kadın öğretim üyelerinin sayısı 33'tür. Dolayısıyla bu bilgiler ışığında 1980 yılından günümüze kadar, demokrasi temalı tezler bağlamında tez yazarları ve tez danışmanları arasında eril bir yapının egemen olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumu pek çok bileşenle açıklamak mümkündür. TÜİK'in 2013/2014 verilerinden hareketle Türkiye'de Yüksek Lisans eğitimi gören erkeklerin sayısı 154.502 iken; kadınların sayısı ise 111.393'tür. Doktora düzeyindeki erkek öğrenci sayısı ise 2013/2014 öğretim yılında 38 bin 267 iken; Aynı öğretim yılında kadın doktora öğrencisi sayısı 28 bin 890'dır (TÜİK,2014: 75). Bu veriler ışığında lisansüstü eğitim gören bireyler arasındaki erkek veya kadın öğrencilerin yoğunluğu ile demokrasi temalı tezler bağlamında oransal bir ilişki söz konudur. Türkiye'de demokrasi temalı lisansüstü tezlerin yazarı ve tez danışmanlarının cinsiyet dağılımları Grafik 6'da ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Grafik 6: Demokrasi Temalı Lisansüstü Tezlerin Toplumsal Cinsiyet Dağılımları

Demokrasi temalı lisansüstü tezlerde sayısal olarak yıldan yıla anlamlı bir artış görülmemektedir. Araştırmamız 1980 yılı ile sınırlandırılmasına karşın daha önceki dönemlerde bu muhteva da bir tezin yazılmadığı görülmüştür. YÖK'ün tez merkezinde tezlerle erişimin tarihsel sınırlaması 1900'lü yılı ile başlatılmıştır. Yani araştırmacılar tez merkezinde 1900 yılından günümüze kadar olan tezlerle sisteme girmek kaydıyla ulaşabilmektedir. Bu şekilde bir tarama da ise alan farklılığı gözlemeksizin sistemde kayıtlı olan ilk tez 1959 yılında yazılmıştır. 1959 yılında Sıracettin Bilyap tarafından doktora tezi olarak kaleme alınan "Cidar Kalınlığı Sabit, Eksenine Göre Simetrik Yüklü Dönel Paraboloid Kabuğun Kenar Problemi" adıyla veri tabanında listelenmiştir. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında "demokrasi" temalı ilk tez ise, Ankara Üniversitesinde 1986 yılında Levent Kuşoğlu tarafından Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan ve danışmanlığını Ergün Aybars'ın yaptığı "Atatürk'ün Demokrasiyi Kurma Çabaları ve Bu Çabalarda Demokratik Nitelikler" adıyla yayınlanmıştır. 1993 yılında Metin Sarfati'nin kaleme aldığı, danışmanlığını Yüksel Ülken'in yaptığı "Piyasa Ekonomisinin evrimi ve Sosyal Demokrasi" başlıklı doktora tezi ile birlikte; Fahriye Üstüner'in yazdığı ve danışmanlığını Muharrem Tünay'ın yaptığı "Demokrasi Söylemi: 1945-1950 Dönemi Arasında Türkiye'deki

Tartışmalar” başlıklı tezler ise doktora türünde yazılmış ve veri tabanında dizinlenmiş demokrasi temalı tezler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 7: Demokrasi Temalı Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Türkiye’de demokrasi temalı lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımını gösteren bilgiler Grafik 7’de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

3. SONUÇ

Çalışmanın başında ifade edildiği üzere, bu çalışmanın en temel amacı 1980 ve 2016 yılları arasında kaleme alınmış “demokrasi” başlığı altında yazılmış lisansüstü tezlerin analizini yapmaktır. Bu çalışma sınırlarının çizilmesinin zor olduğu bir kavram olan demokrasinin lisansüstü tezler boyutuyla araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma YÖK tez merkezinde sunulan (izinli-izinsiz) ve erişime açık olan çalışmalardan oluşmaktadır. Çalışmanın veri toplama süreci iki aylık bir süreye tekabül etmektedir. Elde edilen bulgulardan hareketle göze çarpan en önemli husus demokrasi temalı tezlerin istenilen yoğunlukta olmadığıdır. Bireysel düzlemde günlük yaşantıdan sosyal düzlemde ikili ilişkilerdeki davranışları belirleme gücüne sahip bir yönetim sisteminin adı olan demokrasi hususu, lisansüstü çalışmalarda yoğun, popüler, çalışılması gereken konular arasında yer almadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Tabii ki bunun nedenleri arasında araştırmacının yazacağı tez için popüler konu bulma arayışı içinde olmak istemesi, değişen konjonktürel şartlar, tez yazarının ve danışman öğretim üyesinin ilgi alanı ve diğer hususlar sayılabilir. Diğer yandan demokrasi temalı lisansüstü tezleri hazırlayanların ve lisansüstü tezlere danışmanlık yapan öğretim üyelerinin cinsiyetlerine bakıldığında zaman araştırmacıların sayısal olarak bariz bir şekilde erkek araştırmacılardan oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu veri, yükseköğretimde erkek egemen yapının hâkim olduğunun bir göstergesidir. Yükseköğretim kurumlarında son yıllarda kadın akademisyenlerin sayısında artış olduğu gözlenmektedir; Yüksek Lisans ve Doktora öğrenimi gören bireylerin cinsiyet dağılımları dikkate alındığında kadın akademisyen sayısının yıldan yıla artış göstereceği düşünülmektedir.

Demokrasi temalı lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımında ise istikrarlı bir artış gözlemlenmemiştir. Bu anlamda 1986 yılından önce ilgili içerikte bir tez hazırlanmaması; demokratik olgunluğa ulaşmanın temellerinin atıldığı veya diğer bazı ülkeler için demokratik

olgunluğu sağlamlaştırmanın dönemi olarak düşünebileceğimiz 80’li yıllarda bu muhteva ile ilgili bir tez çalışmasının yapılmaması çalışmanın ilginç sonuçlarındandır. Ancak bu husus ile ilgili kesin yargıya varmanın yolu tezlerin haricinde kaleme alınmış diğer akademik çalışmalar üzerine çalışmakla mümkün olabilir.

Demokrasi temalı tezlerin üniversitelere göre dağılımında ise yazılan tezlerin niceliksel oranı ile üniversitelerin kuruluş yılları arasında doğrusal bir orantı söz konusudur. Ancak burada dikkat çeken bir husus, bazı üniversitelerde demokrasi temalı Yüksek Lisans ya da Doktora tezinin yazılmadığı ve bazı köklü üniversitelerde kaleme alınan demokrasi temalı tezlerin azlığıdır. Bununla birlikte sosyal bir kurum olma özelliğine sahip siyaset kurumunun merkezi tartışma noktasını oluşturan demokrasi olgusu, lisansüstü tezler bağlamında en sık siyaset bilimi alanında tartışılan bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine araştırma sonuçları göstermektedir ki, demokrasi temalı tezlerin yazımında genel anlamda yazım dili olarak Türkçe tercih edilmektedir. İkinci yazım dili olarak İngilizcenin yoğun kullanıldığı araştırma sonuçlarına yansımıştır. Fransızca yazılmış tezlere ise sadece Marmara ve Galatasaray Üniversitelerinde rastlanılmıştır. Dolayısıyla tez yazım dili üzerinde gelenekçi ekollerin etkisi hissedilmektedir.

Araştırmanın sonunda dikkat çeken bir diğer husus ise, demokrasi temalı tezlerin sosyal bilimler alanında yazılmış tezler içerisindeki oransal azlığıdır. Sosyal bilimler alanında kaleme alınmış 171.877 tezdten sadece 524’ü demokrasi başlıklıdır. Sayısal olarak bu oran 0.30 civarındadır. Bu oran çalışmanın en önemli sonuçları arasında değerlendirilebilecek mahiyettedir.

Sonuç olarak araştırma sonuçlarından hareketle bir takım önerilerde bulunmanın yararını gözeterek;

- Öncelikle lisansüstü tezler bağlamında “demokrasi” temalı bilimsel tartışmaların sayısı, demokratik bir toplum yapısının inşasına bilimsel perspektif yönüyle katkı sunması için artırılmalıdır.
- Demokrasi temalı tezler üzerine yapılan bu çalışma sadece başlığa bağlı kalmadan ilgili çalışmaların konu, anlam, biçim yönüyle sınıflandırılması yapılmalı ve ilgili çalışmalar daha derin bir şekilde analiz edilip okuyuculara sunulmalıdır.
- Demokrasi olgusunu toplumun geneline inşa edebilmenin yolları aranmakla birlikte, bilimsel yetkinliğin gösterge araçlarından olan lisansüstü tezlerde, bu husus yoğun olarak tartışılmalı ve farkındalık yaratılmalıdır.
- Demokrasi temalı tezler örnekleme üzerinden yükseköğretimde görev yapan ve araştırmacı olan bireylerin cinsiyet rolleri üzerinde karşımıza çıkan tablo düşündürücü boyuttadır. Dolayısıyla cinsiyet eşitliği hususu yükseköğretim kurumlarında yaygınlaştırılmalı; kadın araştırmacılara bu anlamda pozitif haklar -demokratik toplum olma gerekliliğinden- sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arslangilay, A.S.B. (2014). Yüksek Öğretim Sosyolojisi. Ç. Özdemir (Ed.). *Eğitim Sosyolojisi* içinde. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bavdekar, S. B. (2016). Formulating the Right Title for a Research Article. *Journal of The Association of Physicians of India*, 64, February, (53-56).
- Çaha, Ö. (1995). Türk Aydınlarında Demokrasi: Farklı Kesimlerden Aydınların Demokrasi Anlayışları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50(3), 89-114.
- Çakar, Ö. (2001). *Fen Bilimleri Alanında Lisansüstü Eğitim*. Bilim Adamı Yetiştirme Lisansüstü Eğitim, Ankara: TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri, (65-75).
- Çeçen, A. (2000). *İnsan Hakları* (3. baskı). İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Dahl, R. A. (2010). *Demokrasi Üzerine* (2. Baskı). (B. Kadioğlu, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Dinçer, M. (2003). Eğitimin Toplumsal Değişim Sürecindeki Gücü. *Ege Eğitim Dergisi*, 3(1), 102-112.
- Gökçe, F. (2003). *Değişim Sürecinde Devlet ve Eğitim* (2. baskı). Ankara: Tekağaç Eylül Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (2008). *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*. (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Agora Yayınları.
- Kalkan, B. (2016). The Critique Of Libertarian Criticism Of Democracy: Caplan And Brennan Cases, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi(ASOS Journal)*, 4(37), 166-176.
- Karakütük, K. (2002). *Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme* (2.baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuzu, B. (1992). Demokrasi- Resmi İdeoloji- Sivil Toplum. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Gündüz Ökçün'e Armağan, 47(1-2), 335-369.
- Mills, C.W. (1974). *İktidar Seçkinleri*. (Ü. Oksay, Çev.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özbudun, E. (1989). *Tarihsel Gelişimi İçinde Demokrasi ve Eğitim, İçinde, Demokrasi İçin Eğitim*. Ferhan Oğuzkan (Ed.). Türk Eğitim Derneği Yay. XIII. Eğitim Toplantısı.
- Platon. (1980). *Devlet*. (S.Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sezen, S. (2000). *Seçim ve Demokrasi* (2. baskı). İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Schmitter, P. C. & Terry L. K. (1996). *What Democracy is... and is not*. in Larry Diamond & Marc F. Plattner, eds, *The Global Resurgence of Democracy* (49-62). Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Şahin, S. ve Diğ. (2011). Türkiye'de Kadın Konulu Tezler Üzerine Bir Değerlendirme, *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 2413-2427.
- Tanilli, S. (1993). *Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Touraine, A. (2004). *Demokrasi Nedir?* (O. Kunal, Çev.). İstanbul: YKB Yayınları.
- Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 1113-1132.

- TÜİK (2014). Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri 2014, Erişim: 15.09.2016-15.11.2016 (http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=294).
- Ural H.Ş. (1999). Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40, 451-459.
- Yalçınkaya, A. (2015). Yunan Uygarlığı İçinde Polis ve Siyaset (6.baskı). M. Ali Ağaoğulları (Ed.), *Sokrates'ten Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler* içinde. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (6.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi, Erişim: 15.09.2016-15.11.2016 (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>)